

*Att skriva
feministiskt*

Del 3.

Hantverket

*– konsten att skriva så
att andra vill läsa*

En del lyssnar mest på "experter".
Men vi tycker snarare att kunskap
är något vi skapar tillsammans.

Alla av oss

sitter ju inne med massor av kunskap – utifrån våra **egna** liv. Men det är först när vi börjar **dela med oss** av våra erfarenheter till varandra som vi kan få en **samlad kunskap** – till exempel om hur det är att vara tjej & kvinna i ett samhälle där det mesta utgår från killar & män.

En sån samlad "kvinnokunskap" får vi sällan nån annanstans, allra minst i "mansmedia".

Därför är det så viktigt att vi tjejer & kvinnor börjar skriva själva – varenda en av oss! Men trots att vi i Kvinnofronten tycker så, är det ändå många av oss som inte skriver nåt – ens när vi **vill** göra det.

Det gav oss idén till det här projektet: **Vi vill lära oss att skriva politiskt** – FEMINISTISKT.

Så nu har vi samlat en massa tips om det i de här häftena. Hoppas att de gör DIG peppad att skriva också!

*Det skulle bli väldigt tyst i skogen
om bara de vackraste fåglarna sjöng.*

I delar av Sverige används uttrycket **en** istället för **man** om nån pratar om vem som helst eller sånt som gäller alla. Vi har valt att använda det uttrycket i *Att skriva feministiskt*-häftena. Motsvarande finns i engelskan: *One can do that, you know.*

Bli en skrivare!

Många föreställer sig att det här med *skrivande* är nåt som en del människor bara ”kan” – och andra inte. *Inte jag i alla fall*, säger några.

Men egentligen kan nog alla lära sig att skriva – även artiklar – för det att kunna skriva är ju ingenting medfött, det är ett hantverk. Eller, det är precis som att du inte kan cykla eller simma förrän du har fått lära dig

hur du ska göra. Ju mer du lär dig, desto mer kan du.

Därför handlar det här tredje häftet i Kvinnofrontens serie *Att skriva feministiskt* om just hur du kan lära dig att skriva så att folk ska vilja läsa.

I tusentals år har människor känt till knepen för *hur* vi ska tala eller skriva så att folk lyssnar.

Så i det här häftet har vi bara samlat några enkla tips på det.

Myter

om skrivande...

Myter kring skrivande finns det hur många som helst av, och vi ska bara ta upp några av de vanligaste här. Till exempel den att författare får nån slags djup inspiration att skriva, medan jag själv bara inte kommer mig för...

Det finns många som tänker sig att texter lik-som bara *rinner* ur folk som är vana skribenter. Att de börjar med början och slutar med slutet, och skriver rakt på dessemellan, utan att staka sig på vägen. Men så fungerar skrivandet inte. ***Det är en myt.***

Visst, det kanske är så lätt för några få, och då och då kan det förstås flyta på för de flesta. Men det som nästan alla som skriver mycket säger själva, är att de måste *bestämma* sig för att skriva – och sen *göra det*. Det kanske går trögt, men förr eller senare blir det nåt. Om de däremot går och väntar på att *inspi-*

rationen ska komma, kan de få vänta i all evighet.

Bästa inspirationen

Det som faktiskt får en att börja skriva är i själva verket ofta *ett manusstopp*. Om du bara lite löst tänker att du ”borde” skriva om ditten eller datten, blir det oftast inte av.

Ibland finns det inga manusstopp att hålla, till exempel för att du tänkt skriva till nåt ideellt sammanhang, som Kvinnofrontens nyhetsbrev. Då är det bra att skaffa sig ett eget ”manusstopp”, alltså att helt enkelt bestämma att du ska vara klar det-eller-det datumet. Eller bestämma att du ska sätta dig

och skriva nu på lördag.

Ett annat bra sätt att få skrivandet att bli av är att skriva *tillsammans*. Ibland har Kvinnofrontens nyhetsbrevsgrupp haft gemensamma skrivardagar på lördagar. Men det går förstås lika bra att träffas bara några kompisar tillsammans.

Om och om igen

De allra flesta skriver först ett grundmanus, sen går vi tillbaka och ändrar. Ibland kan vi få ändra om och om igen, massor av gånger, innan vi blir någorlunda nöjda.

Och även om vi vet ungefär vad vi vill säga, och har ett upplägg (*du kan läsa mer om upplägg och liknande i häfte 4*), kanske vi inte alls börjar i början och slutar med slutet av en text.

Samma, fast olika

När Kvinnofronten en gång i tiden startade – långt innan det var vanligt med datorer – brukade vi börja med att skriva små textsnuttar på olika papper. Sen klippte vi ut olika stycken, flyttade runt dem, och klistrade ihop alltihop i nya former. Så fick vi till artiklar.

Det arbetssättet kan verka uråldrigt idag. Men egentligen gör vi samma sak när vi nu sitter framför datorn. Själva anledningen till att det alls *går* att flytta runt stycken i ordbehand-

lingsprogrammen på datorerna är ju att de flesta som skriver har *behov* av att flytta stycken.

Så är det att skriva.

Applådfällor

Skrivande är nåt vi lär oss, precis som vilket hantverk som helst. De som skriver yrkesmässigt har ofta också lärt sig *knep* för att få folk att tycka att det de skriver låter bra.

Inom politiken använder sig exempelvis många talskrivare av så kallade *clap-traps* (\approx *applådfällor*) för att få folk att applådera den som håller tal. De flesta såna applådfällor fungerar också i skriven form. Och de används ofta! (*Vi berättar mer om applådfällor i slutet av det här häftet.*)

Reklam

Det är förstås inte bara politiker som använder knep för att få oss att ta till oss det de säger. Reklambranschen hör till dem som använder sig av olika, mer eller mindre utstuderade, metoder för att få oss att gilla deras budskap.

Och det är ingenting nytt. I årtusenden har folk utvecklat *konsten att övertyga*. Nutida reklambudskap och propaganda är inte nytt alls – i grunden. I själva verket bygger all modern övertygelsekonst på tusenåriga traditioner...

Retorikens tre grunder:

att framstå som TROVÄRDIG, att verka FÖRNUFTIG och att väcka KÄNSLOR.

*Bäst blir det om
du lyckas kombinera
alla tre...*

REDAN DOM GAMLA GREKERNÄ..

inhörna...

För flera tusen år sen skapade de gamla grekerna *retoriken*; konsten att övertyga. Det finns tre grundstenar i retoriken:

- att framstå som *trovärdig*,
- att verka *förnuftig*, och
- att väcka *känslor*.

På retorikspråk kallas det för *etos*, *logos* och *patos*.

Bäst mottaget blir budskapet om du lyckas med att använda alla tre på en gång.

Den här grundläggande retoriken såg vi mycket av när vi i Kvinnofronten i ett tidigare projekt studerade påverkansmetoder hos tv-kanaler och reklamföretag. De jobbar än idag enligt de gamla grekernas metoder.

* *Reduktion* = *minskning*.

□ TROVÄRDIGHET

Etos – *trovärdigheten* – är själva grunden för hur reklamen ska kunna påverka. En del reklamfolk brukar ibland prata om att skapa förtroende genom "*otrygghetsreduktion*". *

Tanken är att vi har lättare att säga ja till ett budskap, om vi känner oss trygga med det som sägs. Därför försöker reklam- och medieföretagen få oss att känna oss just trygga, öppna och mottagliga.

□ FÖRNUFT

De personer som finns med i reklamen brukar ofta höra till nån av tre grupper: *experten*, *kändisen* och *den vanliga människan*. Det ska framstå som klokt och förnuftigt att göra som förebilderna gör.

Experterna ska med sin auk-

Etos

toritet övertyga oss, den ”vanliga” människan ska vi känna igen oss i, och kändisen ska ge ”stjärnglans” åt den vara – eller det varumärke – som vi tack vare reklamen ska gilla, och vilja köpa.

□ KÄNSLA

Kändisen i reklamen blir också som en slags motsatsen till *guilt-by-association**, en *cool-by-association*. Det kändisen drömmar om förväntas också vi då vilja ha.

Förutom de gamla grekiska etos, logos och patos finns det förstås fler knep för att påverka – som reklamen också använder sig av.

□ UPPREPNING

Upprepning är en vanlig påverkansmetod. Att samma budskap kommer igen, gång på gång.

* *Guilt-by-association* kallas det ibland när någon anses vara skyldig till något utan annan anledning än att den har anknytning till, eller haft ”samröre” med, någon som är skyldig.

□ DELAKTIGHET

En annan metod är att försöka skapa *delaktighet*. Till exempel uppmuntrar tv-kanalerna sina tittare att gå in på tv-kanalernas hemsidor, där tittarna kan läsa om sina favoritprogram; om alla som är med och vad som hänt, eller kommer att hända.

□ MÅ BRA-REKLAM

Sen kan de förstås blanda alla olika påverkansmetoder. Ett bra exempel på det är ”Må bra”-reklam.

ICA-reklamen, som har sänts regelbundet i tv under flera år och som utspelar sig i en och samma (låtsas-)butik, liksom Telia-reklamen, bestående av en ensamstående pappa med två barn, är några tydliga exempel på sån trygghetsskapande reklam, där samma karaktärer återkommer gång på gång, med bara liten variation. Eller med andra ord: ”Må bra”-reklam med både *upprepning* och *delaktighet*.

Retorik överallt

De gamla grekernas retoriska knep går att hitta lite överallt om vi tittar efter. De används

Logos

till exempel av de flesta talare och skribenter också.

Upprepning är ju en klassisk metod i politiska tal. Och *delaktighet* försöker många skribenter skapa genom att få den som läser texten att bli indragen – till exempel genom att fråga saker i texten. Det brukar fungera.

Tycker inte du det?

Retoriken i skrivandet

Den som använder sig av etos, logos och patos i sitt skrivande, jobbar alltså medvetet med att försöka få sin text att framstå som både *trovärdig*, *förnuftig* och *engagerad*.

Är det okej

att försöka påverka med knep?

Retorikens etos-logos-patos, liksom andra *retoriska knep*, används alltså för att påverka oss. Vi möter dem vart vi vänder oss och hela tiden. Men hur ska vi tänka om retoriken och vårt *eget* skrivande? Det är ju en sak att *veta* hur det går att påverka, en helt annan sak att använda metoderna

själv. Är det verkligen okej att använda retoriska knep för att övertyga andra?

Kortsiktigt mål

Som vi ser det, är det stor skillnad mellan till exempel reklamens påverkan och retoriken i sig. Reklamen struntar i vad du tycker och tänker, den ska bara

få dig att köpa, konsumera. Om du ändrar dig sen? Ditt problem. Om du känner dig utnyttjad? Ditt problem. Allt handlar om att få dig dit reklamen vill – att du ska konsumera mera.

I partipolitikens värld kan de ibland ha motsvarande kortsiktiga mål: rösta på oss så att vi vinner valet! Sen kan de strunta i om vi ångrar oss dan efter, för då har de fått sin maktposition.

Nu förenklar vi förstås. Den politiker som resonerar så blir ju knappast omvald. Så självklart finns det både inom reklamens värld och partipolitiken också många som vill att du ska fortsätta gilla deras varumärke

eller parti, och som därför inte agerar fullt så bedrägligt. Men det är fortfarande kortsiktigt i den meningen att de oftast bara vill att du ska fortsätta gilla deras varumärke eller fortsätta rösta på dem. De vill med andra ord helt enkelt bara *fortsätta sälja* nåt till dig.

Långsiktigt mål

Vi vill inte påverka folk så kortsiktigt. Vi vill tvärtom påverka alla att tänka efter – och helst även börja göra nåt själva. Vi har ingen glädje av att den som läser vår text först håller med, men sen ändrar sig så fort den läser vad nån annan skrivit.

ANALYS-ÖVNING!

Det här är några analysövningar för att träna sig att se retoriken i olika budskap. Övningarna är bäst att göra i grupp, eftersom olika människor brukar se (respektive missa) olika knep. Vi lär oss mer om vi pratar om exemplen tillsammans.

♥ Välj ut några reklamannonser ur dags- eller veckopress. Se om ni hittar etos, logos och/eller patos i dem. Leta också efter andra retoriska knep, som till exempel upprepning.

♥ Titta på några exempel på tv-reklam. Se om ni kan genomskåda retoriken i dem.

♥ Lyssna på några politikertal på 1 maj, Almedalsveckan eller liknande tillfälle. Se om ni hittar etos, logos och/eller patos i dem. Leta också efter andra retoriska knep, som till exempel upprepning.

♥ Gå igenom några debattartiklar i dagspress. Se om ni kan genomskåda retoriken i dem.

Vi har heller inga motsvarande maktpositioner att uppnå (eller behålla) eller saker att sälja. När vi använder retoriken i våra texter är det för att få människor att lyssna på vårt budskap, men vi vill samtidigt att de ska väga argument för och emot och själva ta ställning.

Vi vill dessutom att så många människor som möjligt ska lära sig att genomskåda retoriska knep – även dem i våra texter. För vi jobbar med folkbildning, så som folkrörelser gjort i alla tider.

Kolla din text

När du bearbetar din text kan det alltså vara bra att kolla på den med retoriska glasögon.

Etos: Är texten trovärdig? Eller slirar jag på formuleringarna nånstans? Är mina faktauppgifter korrekta och från trovärdiga källor? Det brukar sägas att jag får högre etos om jag *samtalar* med min läsare. Gör jag det?

Logos: Är texten övertygande? Kan läsaren följa med i resonemanget? Kommer läsaren att dra samma slutsatser som jag av argumenten jag valt? **Patos:** Kan texten förmedla den känsla jag vill ge? Känns den rätt? Tror jag att läsaren kommer att bli engagerad?

Det sista är inte minst viktigt i en politisk-feministisk text. För vi som vill skriva politiskt-

DIALOGUTERA!

- * Vilka myter tänker du att du själv eller andra har kring skrivande? Vad tror du myterna kommer ifrån?
- * Vad tänker du om det vi säger om just inspiration och skrivande? Du som redan skriver: hur brukar du göra?
- * Hur ser du på att använda den gamla retoriken – etos, logos och patos – i vårt feministiska skrivande?
- * I det här kapitlet kan en kanske tycka att vi ganska okritiskt bara har "köpt" retoriken. Så hur skulle du analysera den, om du tänker ur kvinno- eller könsmaktsperspektiv?

feministiskt vill ju inte bara övertyga, vi vill helst också att läsarna ska bli så engagerade att de själva vill *göra* nåt. Därför är det bra om vi inte nöjer oss med retoriken, utan dessutom kollar texten utifrån det tredje steget i politiskt-feministiskt skrivande (se sidan 19): alltså om texten *pekar på handlingsmöjligheter*.

För om vi har fått med allt det, då har vi förmodligen skrivit nåt bra!

CKER

TIDNINGAR

VYKO

REINHOLDT

Utländska Tidskrifter

GRUNDTIPS!

Det finns väldigt många bra tips för den som vill lära sig skriva mer politiskt – feministiskt. Men en del handlar mer om våra upplevelser än om själva skrivandet. Så vi börjar med runt-omkring-tipsen.

1.

Tabbekvoten

Det första och absolut viktigaste som de allra flesta av oss bara måste göra är att träna på att få en högre *tabbekvot*.*

Den norska feministen Marion Palmer skrev i ett kapitel som hette "Vi tuffe damer i kvinnfolkjobber"** i en feministisk samlingsbok (hon jobbade på den tiden som fiskpackerska i Nordnorge):

"Jeg er både stolt og nervøs for å være med og lage denna boka. Men som mora mi sa: 'Det er bedre å drite seg ut enn å dø av forstoppelse'".

* Min *tabbekvot* är lika med hur många "fel" eller misstag jag tillåter mig att göra utan att skämmas eller gräma mig för mycket.

** i Red. Kjersti Ericsson: "Kvinnekamp – vi eier morgendagen", Forlaget Oktober 1986.

Citatet är oöversättbart, eftersom det är en ordlek, men "drite" betyder *skita* och "drite seg ut" betyder att *göra bort sig*.

Det er bedre å drite seg ut enn å dø av forstoppelse. Och det är ju sanna ord.

Det är lugnt

De flesta tjejer och kvinnor har alldeles väldigt höga krav på oss själva – och en mycket lägre *tabbekvot* än killar och män oftast håller sig med. Det är förstås inte så konstigt, med tanke på att tjejer och kvinnor för det mesta straffas hårdare när vi säger eller gör nåt "fel". Men då kan vi tänka på Marion Palmers mamma!

Det finns ett annat bra uttryck om det: att *den som ingenting gör, är den enda som kan vara*

helt säker på att inte göra fel.

Ingen kan göra allt rätt jämt, och vi överlever oftast våra misstag. Faktiskt!

Könsskillnad

Det finns en gammal undersökning om hur kvinnor och män läser platsannonser, som visar att vi även då gör som samhället lärt oss enligt kön: män ser oftast till vad de faktiskt är bra på, medan kvinnor oftast ser till vad vi *inte* kan av det som krävs.

Även därför är extra viktigt för just oss tjejer och kvinnor att träna på att skaffa en högre tabbevot, och inte skämmas så

mycket över våra misstag. Varje gång vi tycker att vi ”gjort fel” på nåt sätt, kan vi alltså säga till oss själva: ”Men det gör inget, för det här är faktiskt lugnt inom ramarna för min tabbevot.”

Många tycker att det låter svårt att träna, men vi kan lova att det fungerar! Vi som har jobbat med de här häftena tränar hela tiden... ;-)

Peppa varandra

På samma sätt som vi peppar oss själva kan vi dessutom peppa varandra att våga, och att få en högre tabbevot. För det här handlar ju inte främst om oss som individer – det är en könsskillnad till följd av kvinnoförtrycket.

Allt hör ihop

Att vi ska försöka träna på att få en högre tabbevot är *sååå viktigt!*

Och det hör förstås även ihop med det som vi skrev om i slutet av det första häftet: *de tre grundläggande insikter* som de flesta av oss behöver få, för att vi alls ska våga börja skriva. (*De finns upprepade även i det här häftet, på sidan 19).*

*En människa borde aldrig skämmas över
att behöva erkänna att hon har haft fel.
Det är ju bara att med andra ord säga
att man är klokare idag än igår.*

Jonathan Swift

2.

Det vita papprets syndrom

I jobbandet med det här projektet har vi frågat många tjejer och kvinnor vad som hindrar just dem från att skriva. Vi har fått massor av olika svar, men en del har varit vanligare än andra.

Ett ganska vanligt svar har varit att det är så svårt att komma igång. En sitter där med sitt bristande självförtroende, känner förväntningarna trycka ner en, och till slut kan en inte göra nånting alls.

Kladda!

När jag, som skriver den här texten, gick på konstskola fick vi lära oss att ta itu med ”det

vita papprets syndrom”. Många blir ju helt handlingsförlamade när de sitter där med ett stort, rent, vitt papper framför sig och förväntningar i magen att NU måste de prestera nåt riktigt fint och konstnärligt.

– Kladda!, sa läraren. Dra några streck på måfå, hur som helst. Då är pappret inte längre så krävande vitt, förväntningarna minskar (åtminstone lite) och du kan börja jobba.

Klottra!

Detsamma måste väl gälla skrivande: *Skriv några meningar på måfå*. Så småningom kommer du nån vart. Då har du i alla fall kommit förbi det första hindret. Det går som sagt att flytta om i texten sen.

Så allt finputsandet kan du ta efteråt.

3.

Skaffa en synonymordbok!

Många säger också att de tycker att de har ett så *dåligt ordförråd* eller att de inte kan *stava*.

Då kan det vara bra att veta att de flesta ordbehandlingsprogrammen på datorer har en rättstavningsfunktion, som kan

hjälpa en med stavningen. Plus att du dessutom kan be vänner läsa och rätta.

Själv skulle jag, som skriver denna text, inte klara mig utan min *synonymordbok!** En annan i vår Skrivagrupp (som jobbat fram de här häftena) säger likadant – fast hon som journalist använder sig av internet: www.synonymer.se

De flesta av oss skriver först ett grundmanus – och upprepar då kanske samma ord flera gånger, men sen går vi igenom texten och byter ut ord här och var.

Fler praktiska tips – om hur du kan lägga upp din text, komma på vad du ska skriva om, hitta ett fungerande språk med mera – hittar du i häfte 4!

4.

Skriv dagbok!

ett annat bra tips är att *skriva dagbok*. Det är ett avslappnat sätt att skriva, eftersom du vet att ingen ska läsa det. Och att träna på avslappnat skrivande kan behövas, eftersom de flesta av oss är så störda av vad skolan fått oss att tro om skrivande. (*Läs mer om det i häfte 2 – om språk.*)

Dessutom kan det kännas bra, för den som vill öva sig på att skriva, att börja med ett ämne en är definitivt säker på: sin egen

vardag. (Men även den som redan skriver andra texter kan ha nytta av att som en ren övning prova att skriva dagbok en vecka.) Det handlar om att skriva jämt och alltid – och att försöka avdramatisera skrivandet.

Små, små lappar

Som Hasse Alfredsson sa i den gamla sketchen om s(k)yltmålare Lindeman:

– *Jag började med små, små lappar: ”Har gått ut. Kommer strax.”*

* *Synonym* = ord med samma eller mycket liknande betydelse.

5.

Samla på dig!

Att bli en ”samlare” är nog nödvändigt om du vill skriva, i alla fall för den som vill skriva mycket.

När du läser nåt intressant, klipp ut det. Om du läser på nätet, kan du kopiera in texten i ett ordbehandlingsprogram och spara. När du hör nåt intressant, skriv upp det. Ha med dig papper och penna överallt, eller skriv in i mobilen. I början glömmar du säkert, men med tiden (träning!) blir det mer självklart.

Allt du samlat på dig kan du sen ta fram och ha nytta av när du ska skriva.

DISKUTERA!

- * Hur ser din tabbektiv ut? Har du jobbat på att höja den? Har du tips på hur även andra kan göra det?
- * Hur gör du för att komma igång med ditt skrivande? Prata med andra och tipsa varann!
- * Har du en synonymordbok (eller använder du en sån tjänst genom internet)?
- * Är du en samlare? Tycker du att det stämmer att vi ska försöka vara/bli det?

SKRIV ÖVNING!

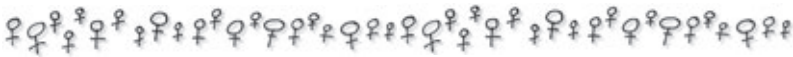

Här följer en skrivövning som är som ett utvecklat dagboksskrivande, där du kan använda din egen vardag till att skriva politiskt.

♥ Skriv dagbok en dag, en helg eller kanske på nån resa om du gör nån. Skriv precis vad som helst och hur du vill, och hur kort eller långt du har lust!

♥ Om du vill: plocka ut en händelse ur ditt dagboksskrivande och försök skriva en liten berättelse utifrån den situationen, där du kopplar det till att sätta på sig kvinnoglasögon (se ur kvinnoperspektiv).

!S!K!R!+I!V!T!+I!P!S!+!

I det allra första häftet om *Att skriva feministiskt* – det om mansmedia – skrev vi om de tre insikter som kan göra att vi vågar börja skriva:

1. *Att jag uppvärderar mina egna erfarenheter – för att jag inser att vi behöver sätta ihop alla tjejers och kvinnors erfarenheter till en samlad kunskap.*
2. *Att jag inser betydelsen av att vi lever i ett massmedie-samhälle.*
3. *Att jag lär mig konkreta tips på hur en kan skriva.*

Vi skrev också att det finns tre grundläggande steg i att skriva politiskt/feministiskt:

1. *Beskriva verkligheten så som du själv uppfattar den.*
2. *Analysera och söka sammanhang. Det vill säga: att generalisera.*
3. *Söka handlingsmöjligheter.*

Nästa skrivtips är att vi ska lära oss av tjej- & damtidningarna.

ATT SKRIVA FEMINISTISKT - TIPS

Många tjejer & kvinnor läser gärna tjej- och damtidningar. De är ju lättlästa! Och det finns en viktig sak vi kan lära oss av dem: att ”befolka” en artikel. Alltså att inte bara skriva

nåt teoretiskt resonemang, utan att skriva om människor.

Vill du skriva en ”allmän” artikel om varför det är så viktigt med 6 timmars arbetsdag, så kan du till exempel ringa upp nån och lägga in några citat från

den personen. (När du väl ringt en gång brukar det visa sig att det oftast inte var så läskigt som du kanske trott). Eller skriv utifrån en särskild tjej/kvinnas vardag och behov, eller om flera tjejer eller kvinnor. Då blir artikeln ”befolkad”.

Hela skillnaden

Men sen finns det en stor skillnad mellan tjej- och damtidningarnas texter och att skriva feministiskt/politiskt. Vi brukar kalla skillnaden för:

*Tjej- & damtidningarnas metod:
Från det allmänna till det särskilda.*

Feministisk metod: Från det särskilda till det allmänna.

När tjej- eller damtidningarna ska skriva om något som rör många tjejer och kvinnor, som exempelvis anorexi, fokuserar de nästan alltid bara på det särskilda =

den enskilda människans situation. De skriver kanske ett snyft-reportage om någon enskild kändis. Vi kanske också skriver om en eller flera enskilda tjejer eller kvinnor, men då utgår vi från deras erfarenheter som något som kan hjälpa oss att förstå mer av vad anorexi innebär.

Individualisera – eller dra slutsatser

Tjej- och damtidningarna tar alltså ett *allmänt förtryck* och gör det till ett *individuellt problem* – precis som nästan andra medier också gör.

Att skriva feministiskt är att göra tvärtom – från exemplen utifrån enskilda tjejers eller kvinnors erfarenheter ska vi *dra slutsatser* om själva företeelsen – som en del av hela kvinnoförtrycket i samhället.

Tjej- & damtidningarnas metod:

Från det allmänna till det särskilda.

Feministisk metod:

Från det särskilda till det allmänna.

Något kort om själva skrivarprocessen

Det finns massor av olika förklaringar till hur *skrivarprocessen* går till, men här har vi försökt sammanfatta de viktigaste punkterna.

De flesta tänker nog på skrivande mest som själva formulerandet av en text. Men egentligen är skrivande mycket mer, runt omkring. Därför har många försökt förklara hela *skrivarprocessen* genom att dela upp den i olika delar.

(Men fastna inte för mycket på den här uppdelningen, för det finns invändningar!)

1. Förberedelser

Först bestämmer du *ämnet*, alltså *vad* du ska skriva om. Sen

börjar du *samla in underlag* om det – faktauppgifter, bilder, berättelser, uttalanden från någon, vad som helst. Du läser, funderar och diskuterar med andra.

2. Planering

Sen är det dags att *gallra* och *strukturera* materialet, alltså välja ut och bestämma ungefär vad som ska vara med, och vilken ordning du ska ha på det – hur *upplägget* ska vara.

I det jobbet är det många som gillar att använda ”mind maps” (≈ minneskortor).

3. Skiss

Först nu är det dags att faktiskt börja *skriva* = formulera själva texten.

De flesta av oss tar med alldeles för mycket, och skriver alldeles för långt (särskilt i början). Men det behöver du inte se som negativt – tvärtom! Det ”spill” du får kan du ju ta tillvara – en annan gång kanske du får nytta av det, i en annan artikel.

4. Bearbetning

Efter skisskrivandet *bearbetar* du, det vill säga ändrar i texten. Det gör de flesta av oss ett antal gånger. Här kan också ingå att låta andra läsa texten och kommentera den, vilket då antagligen leder till ännu fler ändringar. Det här är den del av skrivprocessen som ofta tar längst tid, då du kompletterar, kastar om, stryker, skriver nytt och så vidare.

Slutligen *putsar* du, det vill säga gör dina sista småändringar, inklusive att se till att det finns mellanrubriker och allt sånt som ska med.

5. Publicering

Slutligen kommer punkten *publiceringen* av texten. Den punk-

ten kan väcka många frågor för oss feminister. Till exempel: hur mycket är vi som feminister beredda att anpassa oss för att bli publicerade i traditionella medier, det vill säga i mansmedia?

Feministiskt skrivande

Det som kan vara bra med uppdelningar som den här är att de kan ge oss en känsla av vad det egentligen är att skriva, alltså att det är så mycket mer än det direkta formulerandet av ord och meningar. Men samtidigt är såna uppdelningar gjorda för att förklara skrivande över huvudet taget – inte för att berätta om just politiskt-feministiskt skrivande.

För att vi exempelvis ska kunna genomföra punkt 2 – gallrande och strukturerande – måste vi ju ha bestämt *syftet* med exempelvis en artikel vi vill skriva. Eller med andra ord: vad vi vill uppnå med den. Och vi måste ha bestämt vem/vilka vi ska skriva för, alltså vilken *målgrupp* vi har. Det finns ju femtioelva olika infallsvinklar på alla frågor, och vilka vi väljer att ta med i vår text beror ju bland annat på vem vi vänder oss till.*

Det händer att frågor om målgrupp och syfte faktiskt finns med i allmänna förklaringar av skrivprocessen, men ofta gör de *inte* det.

Därför är det viktigt att vi inte

* Du kan läsa mer om *målgrupp/syfte* och liknande i häfte 4 – om att skriva artiklar och notiser.

fastnar för mycket på den sortens förklaringar.

Strunta i allt - och bara skriv!

Risken är dessutom att alla förklaringar kan *hindra* en från att skriva. Kanske särskilt om du är ovan, eftersom de kan ge ännu mer förväntningar och krav på skrivandet. Och så risikerar du att fastna redan på punkt 1 eller 2.

Det här gäller inte minst om du är förbannad på nåt och vill skriva om det. Om du då börjar strukturera istället för att bara skriva, kanske du tappar bort känslan på vägen.

Så vi föredrar nog ett annat tips vi sett om skrivande: *”När du har ett ämne så sätt igång och skriv! Tänk inte så mycket utan skriv. Redigera kan du göra senare!”*

D: I: S: K: U: T: E: R: A: !

- * *Vad tänker du om det vi skriver här om att "befolka" artiklar? Vad tänker du om skillnaden mellan tjej- & damtidningarnas metod och feministiskt skrivande?*
- * *Har du fler tips på hur vi kan jobba med "befolkandet"?*
- * *Brukar du tänka på skrivprocessen när du skriver? Hur tror du att den uppdelningen kan fungera till hinder eller som stöd för dig och/eller andra?*

S: K: R: I: V: - Ö: V: N: I: N: G: !

Här följer en skrivövning där du kan välja själv om du vill utgå från kunskapen om skrivprocessen eller inte. Fundera sen över varför du valde som du gjorde!

♥ Välj ett ämne – något som gjort dig irriterad. Skriv en kort skiss på vad du tycker och tänker.

♥ Använd din skiss och skriv om den till en kort notis, men utifrån en bestämd **mottagare**, alltså nån du tänker ska läsa notisen.

Applåd-fällor

Alla talskrivare känner nog till de vanligaste "clap-traps" som går att lägga in här och var i politiska tal. Men även i skriven form får de ens texter att låta mer övertygande.

En av oss i Skrivgruppen, som jobbat fram de här häftena, berättade om att hon en gång för länge såg sen ett tv-program som gjorde ett outplånligt intryck på henne. Tittarna fick följa en engelsk arbetarkvinna, som aldrig i sitt liv hållit tal. Hon besökte olika politikertalskrivare och fick lära sig knep, sen höll hon ett tal som fick massor av applåder.

Den som hjälpte henne var författaren och kommunikationskonsulten Max Atkinson.

Han har under många år studerat politikertal och kroppsspråk, och bland annat skrivit om olika "clap-traps" – och hur effektiva de är.*

Det är peppande att läsa om, för det får en att förstå att skrivandet verkligen är ett hantverk, med yrkesknep som i alla andra jobb. Och när du väl har lärt dig att känna igen dem, kan du höra/läsa knepen överallt.

* Max Atkinson: *"Our Master's Voices – The language and body language of politics"*, Routledge, 1984.

Tretal

Ett mycket vanligt knep är *tretal*. Eller *tretalslista*, som Atkinson kallar det. Att "lista" liknande saker fungerar i stort sett alltid så, att det både stärker och framhäver det du vill säga. Tänk bara på "Klara, färdiga, gå!"¹ och liknande tretal, som är till för att trappa upp våra förväntningar inför att något ska hända.

Om du kollar politikernas tal och artiklar, kommer du att hitta många exempel på tretal.

Motsats

Ett ännu vanligare knep är *motsats*. Eller *kontrast*, som Atkinson kallar det. Ungefär var tredje applåd under ett normalt tal kommer just efter att talaren sagt en motsats!

Ett klassiskt exempel på motsats är Shakespeares: "Att vara eller inte vara – det är frågan."

Men en motsats kan också vara enkel, som "kvinnoförtryck eller frigörelse", eller något mindre tydlig, som "Ska sjukvården handla om varor/tjänster eller mänskliga rättigheter?"

Kombination

Som just applådfällor i tal fungerar knepen ännu bättre om du använder motsats och tretal tillsammans. Barrack Obamas tal

när han vunnit det amerikanska presidentvalet är rena uppradningen av motsatser och tretal i olika kombinationer.

Rada upp och klubba ner är en variant av kombination. Försök läsa exemplet här nedanför högt, som om det vore ett tal:

Pornografi handlar inte om sexualupplysning – utan om *påverkan till kvinnoförakt*, den handlar inte om ömsesidig lust – utan om *kvinnor som handelsvaror*, den står inte för frigjordhet – utan för *förtryck*,
– och det är *därför* som vi är emot pornografi!

Oavsett vad du tycker om det som sägs, visst hörs det att det är lite läge för applåd?

Knyt en knut

Ytterligare ett knep Atkinson beskriver är "puzzle – solution"^{*}, men vi har översatt det till *knyt en knut – och lös upp den*.

Exempel: *Jag kanske inte får vara med då* (var då?, när då?) *men en dag ska vi kvinnor leva i ett samhälle fritt från kvinnoförtryck!*

Förutom att det knepet kan användas som applådfälla, kan puzzle – solution även användas som ett sätt att väcka folks nyfikenhet – alla blir ju glada när vi får lösningar på saker, särskilt

^{*} *Puzzle* ≈ (verb) göra nån förbryllad, sätta myror i huvudet på nån. *Solution* = lösning.

om vi dessutom kan få känna oss smarta som ”fattar” vad som menas.

Det Atkinson tar upp av applådfällor är, om vi listar det, alltså:

- ♦ *Motsats/kontrast*
- ♦ *Tretalslista*
- ♦ *Kombinationer av dem*
- ♦ *Puzzle – solution*

Kombinera retoriken

Du kan också kombinera applådfällorna med andra retoriska knep, som:

Upprepning

Martin Luther Kings ”*I have a dream...*” är kanske det mest kända exemplet i tal. Men du kan också med *olika* formuleringar upprepa (återkomma till) det du vill betona.

* *Metafor* = bildligt uttryck, men till skillnad från *liknelser* har metaforen inte jämförelseord (exempelvis ”som”) i sig.

Bildspråk

Med bildspråk menas bland annat att använda *metaforer** (”*mansgris*”) och *liknelser* (”*arg som ett bi*”).

Alliteration

Alliteration är en urgammal rimtyp där första bokstäverna i orden är samma: ”*alla barn i början*”, ”*mäktiga män med makt*”.

Anekdoter

Det innebär att berätta en kort – ofta skämtsam – historia.

Det här var bara några exempel, och är du intresserad kan du läsa mer om retoriska knep.

För skrivandet är som sagt ett hantverk, med sina yrkesknep. Och självklart kan alla lära sig dem!

SKRIV ÖVNING!

Här är två övningar där du kan pröva att använda retoriska knep. Om du vill ha ett tema att skriva utifrån, så välj nåt du reagerat på i mansmedia nyligen. Eller skriv vad du tänker om mansmedia!

♥ Välj ut en kort notis i nån tidning eller skriv en egen. Skriv sen en ny version av notisen, men försök den här gången att använda dig av några clap-traps.

Blev det nån skillnad?

♥ Skriv (eller gör om) en kort text där du försöker använda både clap-traps och några av de andra retoriska knepen som står här ovanför.

Fungerar det?

LÄS-Tips

- Max Atkinson: *Our Master's Voices – The language and body language of politics*, Routledge London and New York 1984.
- Red. Maria Holmqvist & Cecilia Helderyd: *Varumärkt – om reklam till barn och unga*, Sveriges Konsumentråd 2004.
- Gerda Christenson: *SEX & MEDIA = pornofierad puritanism*, Kvinnofronten 2007.
- Red. Maria Jacobsson: *Allt är möjligt – En handbok i mediekritik*, Nätverket Allt är Möjligt 2004.

Ett ord på vägen...

Skrivtips är bra. Och många brukar gilla att höra om retoriska knep, kanske särskilt clap-traps, eftersom de får en att förstå att vi inte föds till skrivare eller talare.

Men uppradade knep kan också få en att känna sig ännu mer pressad. Då är det läge att påminna om att skrivtips inte är det viktiga. Betydligt viktigare när det gäller att skriva feministiskt-politiskt är att skriva *ur kvinnoperspektiv*.

Så glöm inte det vi skrivit om allra först i alla häftena: Att alla av oss sitter inne med massor av kunskap – utifrån våra egna

liv. Det är *den* kvinnokunskapen som behövs. Vi ska skriva utifrån *våra egna erfarenheter*, och det finns ingen som är så stor expert på just dem, som vi själva!

Skrivtipsen ska vi använda när de blir till stöd för oss i skrivandet, när de gör skrivandet lättare. Annars ska vi bara strunta i dem!

Att skriva en artikel

Dessutom är retoriska knep lite "allmänna". Vill du ha mer av grundläggande tips om vad du kan tänka på när du ska skriva just i form av en argumenterande artikel, då kan du läsa häfte 4!

WWW-Tips

- Konsumentverkets *Reklamfabriken* – en kurs om verktygen reklamen använder för att påverka dig. www.reklamfabriken.konsumentverket.se/start.html
(Där finns dessutom både analysövningar och praktiska övningar att göra.)

INNEHÅLL

Bli en skrivare!	3
Myter om skrivande	4
Redan dom gamla grekerna (retorik)	7
Är det okej att försöka påverka med knep?	9
Grundtips	13
Skrivtips: att "befolka" en artikel	19
Damtidningarnas metod	20
Något kort om själva skrivarprocessen	21
Applådfällor (clap-traps)	24
Ett ord på vägen...	27
Lästips	27

Detta material är upphovsrättsskyddat.

Kolla därför med Kvinnofronten att det är okej innan du sprider nåt av materialet vidare – och ange **alltid** var du fått det ifrån.

© **Kvinnofronten, 2010**

Projektgrupp: Gerda Christenson, Åsa Christenson, Ann Forslind, Christina Lindström & Amin Wikman.

Text & layout: Gerda Christenson.

Foton & illustrationer: Gerda Christenson, Åsa Christenson, Jacky Fleming, Hanna Hernried Forslind & Marie Jansson. Bakgrundsbild omslag: Marie Jansson.

Tack till Ungdomsstyrelsen som gav oss ekonomiskt stöd att genomföra projektet.

Tack också till alla tjejer & kvinnor i och utanför Kvinnofronten som läste och kommenterade materialet vartefter vi tog fram det.

Tryckt hos Nytorgstryckeriet